

בס"ד. יו"ד שבט, ה'תשל"ה

[2], ומביא על זה בעל ההילולא בהמשך יום ההילולא [3] מה שכתוב במדרש **בבא בתרא** [1] **לגני אחותי כלה** רבה במקומו [4] לגני לגנוני למקום שה' עיקר בתחלה דעיקר שכינה בתחתונים היתה. דקודם החטא היתה עיקר שכינה למטה ובפרט בגן עדן. ועל ידי חטא עץ הדעת והחטאים דששת הדורות שלאחרי זה נסתלקה השכינה מלמטה למעלה עד לרקיע השביעי, ואחר כך באו שבעה צדיקים והורידו את השכינה מרקיע הז' לו' וכו' עד שבא משה שהוא השביעי, וכל השביעין חביבין [5], והורידה למטה בארץ.

ועיקר ענין המשכת השכינה למטה בארץ על ידי משה רבינו היה במשכן דכתיב ביה [6] ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. והיינו נוסף על עשיית הדירה לו יתברך בתחתונים [7] בעולם בכללותו ישנו ענין הדירה בתוך דירה זו גופא והוא ענין המשכן, ושכנתי בתוכם. והנה [8] המשכן נעשה מעצי שטים שמהם עשו את הקרשים שיהיו כותלי המשכן המקיפים אותו מכל צדדיו. ומזה מובן, דענין עצי שטים הוא ענין עיקר במשכן עצמו. ומזה שמדייק בכתוב [9] שהעצים היו עצי שטים דוקא, מוכח, שגם ענין דשטים הוא ענין עיקר במשכן. ומבאר בזה בהמאמר [10], דענין השטים הוא מלשון שטות, שבכדי להפך השטות דלעומת זה, שעל זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה [11] אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, התיקון על זה הוא בדרך מדה כנגד מדה [12] על ידי בחינת שטות דקדושה, שעל ידו מבטלים ומנצחים את השטות דלעומת זה. ויש לבאר קשר הענין, כי כיון שבנין המשכן והשראת השכינה בו היתה לאחר החטאים של ז' הדורות וכו', לכן התיקון על זה צריך להיות בדרך מדה כנגד מדה, וזהו ענין עצי שטים שבמשכן, לתקן ולהפך השטות דלעומת זה.

Lire la suite עד כאן תוכן הפרקים שבהמשך לפני הפרק החמישי.

ב וממשיך לבאר בפרק החמישי (הפרק השייך לשנה ז' [13]), דענין שטות דקדושה היינו הנטיה בקדושה שהיא למעלה מטעם ודעת. ומביא על זה מה שכתוב בתהלים מזמור ע"ג [14] ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך ג', ומבאר [15], שבזה שאני בער ובהמות (שטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת) אני תמיד עמך. דתכלית עבודת האדם היא להיות עמך, קרוב אל הקב"ה, שזהו כללות ענין עבודת הקרבנות להתקרב אליו יתברך, ועד שרזא דקורבנא עולה עד רזא דאין סוף [16] (כמבאר בפרקים הקודמים [17]), היינו שהתכלית היא להתקרב לעצמותו יתברך, להיות עמך, ולזה באים על ידי העבודה דשטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת, בחינת בער ובהמות. ויש להוסיף בזה, דמכיון שענין זה הוא ענין עיקר בכללות עבודת האדם, לכן רואים שישנה עבודה זו בענין הכי עיקר שבעבודת האדם שהיא עבודת התפלה, דהתפלה היא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה [18], שעל ידי התפלה עולים כל מחשבות ודיבורי ומעשי האדם מלמטה למעלה עד שמגיעים השמימה. ולכן בעבודת התפלה עיקר העבודה היא באופן זה, דואני בער ולא אדע ג'. וכמובן מזה שבפסוק שלאחרי זה [19] כתיב מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, ומבאר בזה אדמו"ר הצמח צדק בשורש מצות התפלה [20] שכך היה נשמע הלשון מרבינו הזקן בדביקותו, מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, איך וויל זע גאר ניסט איך וויל ניט דאין גן עדן איך וויל ניט דאין עולם הבא כו' איך וויל מער ניט אז דרך אליין. דמזה שמביא הצמח צדק ענין זה בהמשך לביאור ענין אהבת ה' (וגם כותב על זה הלשון בדביקותו), דענין אהבת ה' קשור לענין התפלה כמאמר לית פולחנא כפולחנא דרחימותא [21], מובן, שזהו שלימות ענין עבודת התפלה [22]. וכן הוא גם בפשטות הענין, דתוכן ענין התפלה הוא מה שאני תמיד עמך, ובציווי השולחן ערוך [23] שויתי הוי' לנגדי תמיד [24]. וזהו ענין השטות

דקדושה שבעבודת התפלה.

והנה הגם שבפסוק הנ"ל כתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך, שתוכנו הוא ענין שטות שלמעלה מטעם ודעת, מכל מקום לא הובא בזה לשון שטות. ועל זה מביא בהמאמר שם שהובא על זה בחז"ל גם לשון שטות, דזהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (במסכת כתובות[25]) אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה וכו' רב שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת (שלוש בדין, זורק אחת ומקבל אחת, רש"י), אמר רבי זירא קא מכסיף לן סבא (שמזלזל בכבוד תלמידי חכמים ונוהג קלות ראש בעצמו, רש"י), כי נח נפשיה אפסיק עמודא דנורא בין ידיה לכולי עלמא וכו' אמר רבי זירא אהני לי שוטיה לסבא (שוט של הדס שהיה מרקד בו, רש"י) ואמרי ליה שטותיה לסבא (שהיה מתנהג כשוטה, רש"י), ואמרי לה שיטתיה לסבא (שיטתו ומנהגו, רש"י), ומבאר בהמאמר, דשטות זו הרי הוא למעלה מהדעת כו' ולכן בשביל זה זכה לגילויים נעלים ביותר דאפסיק עמודא דנורא כו'. ולכאורה צריך ביאור למה הביא בהמאמר כל אריכות הסיפור בחז"ל. דבכל שאר המקומות בדברי אלקים חיים שבהם נתבאר ענין שטות דקדושה (כמו בדרושי חתונה בסיפור אדמו"ר האמצעי[26]), ובדיבור המתחיל באתי לגני לאדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן[27] (שבו מבוארים בכללות כמה ענינים שבהמשך ההילולא) ובקונטרס ומעין[28] לא הובא מסיפור חז"ל הנ"ל אלא הנוגע לענינו שה' מרקד אתלת ואהני ליה שטותיה לסבא, מה שאין כן כאן מביא בתחלה הא דרבי יהודה בר אילעאי היה נוטל בד של הדס כו', וגם מביא את כל ג' הלשונות מה אהני לסבא, אף שלענינו נוגע רק הלשון הב' דאהני ליה שטותיה לסבא. ויש לומר הטעם בדבר, כי במאמר זה רצונו לבאר בפרטיות אופן העבודה בשטות דקדושה, שעל ידי זה מתקנים כל הפרטים דשטות דלעומת זה (וכמבואר בהמשך המאמר[29] בענין אותיות ש' ק' ר' כפי שהם בשקר העולם ובקרשי המשכן), ולכן מביא כל פרטי הענינים בסיפור חז"ל שם, כי בזה מבואר פרטי אופן העבודה לבטל הפרטים דשטות דלעומת זה.

ג ויובן זה כפי שהוא בענין התפלה, שהגם שענין שויתי הוי' לנגדי תמיד הוא ענין עיקרי ביותר בעבודת התפלה, אף על פי כן הרי אופן התפלה הוא שצריך להיות בקשת צרכיו[30], היינו בקשת פרטי הדברים הנצרכים. דהנה[31] בענין התפלה ידועה מחלוקת הפוסקים אי תפלה היא מצות עשה מן התורה, כמו שכתב הרמב"ם בריש הלכות תפלה[32], או שאינה אלא מדרבנן[33]. והנה א' הראיות לזה שתפלה מדרבנן היא ממה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה[34] דמפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה כי הא דאורייתא והא דרבנן, אמנם בירושלמי[35] מפורש בתירוץ השני (להא דמפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה), דקריאת שמע זמנה קבוע ותפלה אין זמנה קבוע. ומזה מוכח דלדעת הירושלמי (לפי תירוץ זה) שניהם מדאורייתא. ויש לומר שמקורו של הרמב"ם הוא גם מדברי הירושלמי. ואף דקימא לן בבבלי וירושלמי הלכה כבבלי[36], מכל מקום מוכח מכמה מקומות בבבלי גם כן שתפלה דאורייתא[37], ומה שכתוב בבבלי בכמה מקומות דתפלה מדרבנן לא קאי אלא על זמני התפלה[38], וכמו שכתב הרמב"ם שם[39] ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה. ועוד זאת, דברעיא מהימנא (שהוא ספר המצוות שבזהר[40]) מפורש שגם זמני התפלה מן התורה, פקודא חד סר איתקריאת צלותא דשחרית מנחה ערבית. ויש לומר דמוכח כן גם מדרשת חז"ל בירושלמי ברכות[41] דאחיתופל התפלל ג' תפילות בכל יום. ובכל אופן הרי לפי רוב מוני המצוות עצם מצות התפלה דהיינו בקשת צרכיו הוי מצוה מן התורה, כמו שכתוב אדמו"ר הצמח הצדק בשורש מצות התפלה בתחלתו[42]. ובפרט לפי מה שמביא שם הצמח הצדק שזהו משרשי האמונה לפי שעל ידי זה ידע ויבין שהש"ת הוא לבדו המנהיג עולמו ומשגיח בכל פרטי בריותיו וכי לו לבדו היכולת להושיע. דמכל זה מוכח שעיקר מצות התפלה היא בקשת הצרכים דהיינו פרטי הצרכים. וכן מוכח גם מתפילת שלמה שביקש שתתקבל תפילת כל אחד ואחד המתפלל בבית המקדש[43], שמונה שם בתפלתו כמה אופנים של דברים בלתי רצויים שעליהם תהיה התפלה, ומוסיף[44] שאפילו הנכרי הבא אל הבית תתקבל תפילתו על כל פרטים אלה, וכל שכן וקל וחומר ישראל. [ומה שהובא שם נכרי דוקא, היינו לפי שכשנכרי רוצה להתפלל בבית המקדש יש לו רשות לעשות כן תמיד מצד קידוש השם[45], מה שאין כן ישראל יש בו תנאים מיוחדים]. ומכל זה נמצא שבתפלה ישנם ב' הפכים אלה, דמצד אחד עיקר התפלה הוא להיות באופן דועמך לא חפצתי בארץ, שאינו רוצה לא בדברים גשמיים ולא בדברים רוחניים ולא בדרגא הכי עליונה אלא את הקב"ה בלבד (מער ניט אז דיך אליין), ומאידך גיסא עיקר מצות התפלה

היא בקשת צרכיו הפרטיים. וביאור הענין מובן מזה שתוכן ענין התפלה הוא באופן דסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, היינו שצריך שיהיו בו ב' הענינים, דהן אמת שצריך להגיע עד לשמימה, ועד לעמך לא חפצתי בארץ, עצמות ומהות יתברך, אבל אחר כך צריך להמשיך זה בעניניו הפרטיים. וכדמוכח גם מהנהגת אדמו"ר הזקן שהיה אומר ענין זה רק בדביקותו, אבל אחר כך היתה אצלו הנהגת שאר היום באופן שיש לו שייכות וקשר עם ענינים גשמיים וענינים פרטיים. וכן מובן גם ממאמר רז"ל[46] הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו, היינו שאין זה הסדר הרגיל, והרי בכל יום צריכה להיות עבודת האדם בפרטי חייו, בכל יומא ויומא עבד עבדיתיה[47]. ומכל זה מובן שענין התפלה גופא כולל ב' ענינים, בתחלה העליה למעלה מעלה ביותר, אבל אחר כך ההמשכה היא למטה מטה ביותר בפרטי חי' האדם.

ד וזהו גם מה שמבאר רבינו הבעל שם טוב (בצוואת הריב"ש[48] ובכמה מקומות), שהדרך האמיתית בתפלה היא, שיתפלל אדם באופן כזה שזה שנשאר חי לאחר התפלה אינו אלא חסדו של הקב"ה. דמצד התפלה עצמה עם הכוונות שלה צריך להיות כליון הנפש לגמרי, ואינו אלא חסד שנשאר חי לאחר התפלה. והרי כוונת הבעל שם טוב היא לנוסח התפלה שלנו שיש בו ברכות פרטיות ובקשות פרטיות, ואף על פי כן אומר שהתפלה צריכה להביא לכליון הנפש ורק מצד חסד הקב"ה נשאר בחיים. דגם מזה מובן איך שבתפלה ישנם ב' הפכים אלו. וכן מובן גם מתורת הרב המגיד[49] על מאמר רבותינו זכרונם לברכה[50] העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה, דמפרש דתפילתו היינו התדבקות בהקב"ה (ענין התפלה), ועגולה פירושו שיש בה שינויים, פעמים שהוא דבוק בהקב"ה ופעמים שאינו, כדבר העגול שפעמים הוא למעלה ולפעמים הוא למטה, שאז אינה מצרה מלשון צוותא וחיבור, כי תפלה לאמיתתה היא באופן שאין בה שינויים. וזהו גם מה שפירש רש"י[51] כשנופל תחנון סכנה שלא ירצץ מוחו, כי ענין נפילת אפים הוא כשיורד לברר עבודת הבירורים למטה מתחום הקדושה[52] (שלכן נקרא נפילה), ולכן אם חס וחלילה תפילתו עגולה וחסר בהתקשרות וחיבור למעלה יכול להיות מזה סכנה. דגם מתורת הרב המגיד זו, מובן איך בתפלה יש ב' הפכים אלו, דמצד אחד צ"ל תכלית ההתקשרות וההתחברות באופן שאינה עגולה, למעלה משינויים, על דרך ועמך לא חפצתי, ויחד עם זה הרי זה הכנה לעבודת הבירורים, עד לבירור תחתון שאין תחתון למטה ממנו שזהו על ידי נפש האלוקית (כמבואר בארוכה בכתבי האריז"ל)[53].

והנה על דרך זה הוא גם בכללות המשכן, שהגם שהקרשים למשכן היו מעצי שטים, שזה מורה על העבודה דשטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת, מכל מקום הרי עיקר העבודה שהיתה במשכן עצמו היא עבודת התמידין ועבודת המוספין ושאר העבודות שבמשכן, שבכללות היינו עבודת הקרבנות, שעבודה זו היתה על פי טעם ודעת והיו בה כמה פרטים ופרטי פרטים. אלא שענינים אלו צריכים להיות מוקפים בעצי שטים. שזהו כמו בענין התפלה הנ"ל, דנקודת ענין התפלה היא ועמך לא חפצתי, למעלה מטעם ודעת, ויחד עם זה הרי זה שייך לבקשת צרכיו ועבודת הבירורים עד לנפילת אפים כנ"ל.

ה ועל פי כל הנ"ל יש לבאר מה שמביא בהמאמר פרטי סיפור הגמרא בכתובות שם. דבתחילה מביא הא דרבי יהודה ברבי אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה. דיש לומר שעבודת רבי יהודה ברבי אילעאי היא העבודה הכי נעלית בזה, כידוע הכלל[54], שכל מקום שנאמר בגמרא מעשה בחסיד אחד סתם הכוונה היא לרבי יהודה ברבי אילעאי (או רבי יהודה בן בבא), שמזה מובן שהיה מפורסם ומיוחד בחסידותו. דענין החסיד הוא כמאמר רבותינו זכרונם לברכה[55] איזהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דיליה, וכמבואר בתניא[56] מהזהר[57] שזהו כבן המתעסק בטובת אביו ואמו רק לטובתם ולא לטובתו כלל, שאינו חושב אודות עצמו, וכן היתה גם עבודת רבי יהודה ברבי אילעאי שהיה חסיד, והיינו שהוא למעלה מהכחות הפנימיים שלו. ולכן נאמר בו שהיה מרקד בבד של הדס, היינו הדס אחד בלבד, שזה מורה על ענין האחדות והעדר השינויים. דהרי הדס בכלל הרי הוא מרובה, שלשה עלים בחד קינא (כמבואר בכמה מקומות)[58], דמספר שלשה מורה על שלשה עמודים שעליהם העולם עומד[59], כללות עבודת האדם, אבל אצלו היה זה בבד אחד, היינו שהיה הכל באופן של אחדות. שזהו על דרך ענין זה שבתפלה שהוא בבחינת אחדות שלמעלה משינויים (שאינו עושה תפלתו עגולה) ויחד עם זה יש בה ריבוי ברכות. היינו שבדורו של רבי יהודה ברבי אילעאי היה זה בתכלית ההתגלות. אמנם זה היה דוקא בדורו, ראשונים כמלאכים[60]. ואחר כך ממשיך בגמרא ומספר מה שאירע בדור מאוחר יותר, בדורו של רבי שמואל ברבי יצחק שהיה מהאמוראים,

הרי אצלו היה ענין מרקד אתלית, שנמשך בפרטיות יותר במספר של שלש הדסים, היינו שנוסף לזה שההדס עצמו יש בו שלשה עלים בקן אחד, נמשך ענין זה בפרטיות יותר בשלשה הדסים שגם הם כנגד ג' העמודים, אלא שבזה גופא היה אצלו ענין של ריקוד שלמעלה מטעם ודעת, וריקוד כזה שמקורו בריקודו של רבי יהודה ברבי אילעאי, באופן של שטות דקדושה. וענין זה מובן יותר על פי המבואר בדרושי ולקחתם לכם לאדמו"ר הצמח צדק[61] ובהמשך וככה לאדמו"ר מהר"ש[62] (מיוסד על כתבי האריז"ל)[63] בענין ג' הדסים שלוקחים לד' מינים, שזה שיש ג' הדסים ובכל אחד יש ג' עלים הרי זה תכלית ההתכללות. ויש להוסיף בזה על פי מה שמבאר אבי אדוני מורי ורבי בהערותיו לאגרת הקודש סימן ז"ך[64] (הקשור ליום הילולא) בענין זה שהצדיק שבק חיים לכל חי וגם כתיב[65] אור זרוע לצדיק, דמבאר שם, דענין אור זרוע לצדיק הוא למעלה מענין שבק חיים לכל חי, דחיים הוא בגימטריא לולב[66], והדס הוא בגימטריא חיים עם הכולל[66], ואור הוא בגימטריא ג' פעמים הדס[66], ונמצא שהדס הוא א' למעלה מלולב, ועוד זאת שג' הדסים דוקא עם הכולל הם בגימטריא אור. ומביא דוגמא לזה מזה שיוסף הוא בגימטריא ג' פעמים בן, משום שיוסף הוא המשביר בר לכל עם הארץ[67], שעל ידו היא המשכת כל העינים שבג' האבות אברהם יצחק ויעקב. וזהו החידוש בענין אור זרוע לצדיק לגבי ענין שבק חיים לכל חי, דדוקא כאשר השמש שוקע, וזרח השמש ובא השמש, הרי אז אל מקומו שואף זרח הוא שם[68], היינו שזרח דוקא במקומו ושרשו (כמבואר הדיק בזה בדרושי אדמו"ר מהר"ש[69]), וזהו ענינו של יוסף, יוסף הו' לי בן אחר[70], שעושה מהאחר בן (כמבואר באור התורה לאדמו"ר הצמח צדק)[71]. ומכל זה מובן גם לענין ג' ההדסים שהיה רבי שמואל ברבי יצחק מרקד בהם, דענין ג' הדסים עם הכולל הוא בגימטריא אור, היינו אור כזה הנמשך גם במקום שקיעת השמש.

ו יש לומר שזהו גם מה שמבאר כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן בדיבור המתחיל אתם נצבים היום[72], דהנה בלקוטי תורה[73] מבואר דמה שכתוב[74] אתם נצבים היום כולכם היינו כולכם לאחדים כאחד, בהתאחדות אמיתית, ואחר כך מפרט בקרא מראשיכם שבטיכם עד חוטב עציך ושואב מימך. ומבאר בזה כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן, דפסוק זה נאמר בראש השנה[75] (היום דא ראש השנה)[76], שבראש השנה עיקר העבודה היא בקבלת עול, שזהו ענין עבודת תפילת שמונה עשרה (כמבואר בתניא[77]), ולכן הרי זה ענין לאחדים כאחד, דמצד הקבלת עול הכל הוא בשהו, וזהו ענין מצות היום בשופר[78]. אמנם מראש השנה צריך להיות נמשך על כל ימות השנה, ועל דרך זה מהעבודה דשמונה עשרה על שאר שעות היום, שזהו מה שממשיך בכתוב אתם נצבים גו' ראשיכם שבטיכם. דזהו על דרך המבואר לעיל בענין ההדסים, שצריך להמשיך האחדות לתוך ריבוי הפרטים.

ו הנה אחר כך ממשיך במאמר הגמרא אמר רבי זירא קא מכסיף לן סבא, דמזה שמכנה את רבי שמואל ברבי יצחק בשם סבא מוכח שרבי זירא היה בדור מאוחר עוד יותר, היינו שהפעולה בדורו היתה רק באופן שפעל אצלו בושה, שזהו ענין של יראה[79]. דבדורו של רבי שמואל ברבי יצחק היה בזה ענין של ריקוד ושמחה, אמנם בדורו של רבי זירא היה מזה רק ענין של בושה ויראה, אבל גם זה פעל על כל היום כולו, על דרך המבואר לעיל באופן עבודת הקבלת עול דראש השנה, שזה משפיע על כל השנה, שיהיה ניכר בו שנמשך מבחינת שטות דקדושה. והיינו שגם בכל פרטי עבודתו שהם באופן של טעם ודעת, כמו לימוד התורה הבא לאחרי עבודת התפלה (כמאמר[80] מבית הכנסת לבית המדרש), שלימוד תורה שבעל פה צריך להיות בהבנה והשגה דוקא ואי לאו אינו מקיים מצות תלמוד תורה (כמו שכתב המגן אברהם[81] והובא בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן)[82], ועל דרך זה בכללות חיי האדם שצריכים להיות על פי טעם ודעת, כמו שכתב הרמב"ם[83] שהחכם ניכר באכילתו ובשתיתו וכו' (דחכם הוא למעלה ממבין ויודע, כמבואר בכמה מקומות[84] בענין ג' בחינות חכמה בינה דעת), ובזה נמשך ענין העבודה דשטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת. כי שורש עבודתו הוא בעבודת התפלה באופן של ועמך לא חפצתי בארץ. ועל דרך זה הוא ענין הריקוד אתלית דהיינו העבודה דשטות קדושה. וענין זה נמשך בפרטי קיום המצוות, דאף שלומד ומבין בהבנה והשגה הלכות המצוה, שזהו במדידה והגבלה, וכן מכוון הכוונה פרטית שבכל מצוה שגם זה הוא במדידה והגבלה, מכל מקום קיום המצוה עצמו הוא מצד הכוונה כללית של מילוי רצונו של הקב"ה. וכמבואר בארוכה בעטרת ראש[85] בענין ב' הכוונות שבמצוות, שהכוונה הכללית היא בכולם בשוה ומה שנוגע לו הוא רק שזהו רצונו של הקב"ה, ועד שגם אילו נצטיינו לחטוב עצים היה מקיים זה באותו החיות

(כלשון רבינו הזקן בזה[86], ולשון זה ישנו גם במורה נבוכים[87], וענין זה דורש ביאור בפ"ע)[88].

ח וממשיך ומביא בהמאמר גם המימרות שנאמרו כשנפטר רבי שמואל ברבי יצחק, אהני לי שוטיה לסבא ואמרי ליה שטוטיה לסבא ואמרי לי שיטתיה לסבא, דיש לומר שגם זה מרמז על ג' אופנים בעבודה זו. דבתחלה העבודה היא באופן של מעשה בפועל, שלמעשה הרי הוא מרקד בהדסים, שוטיה לסבא. ואחר כך פועל זה גם בשכלו שנעשה באופן דשטות, שטוטיה לסבא, אחר כך ממשיך עבודה זו שלמעלה מטעם ודעת בטעם ודעת, שהשטות גופא נעשה שיטתו. וזהו מה שממשיך ואמרי לה שיטתיה לסבא, כפירוש רש"י שיטתו ומנהגו, היינו, שזה נעשה שיטתו והנהגתו במשך כל היום כולו, לא רק בשעת התפלה ולימוד התורה אלא גם בשעת עסק המצוות, שבכל זה היה ניכר ענין השטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת. וזהו מה שזה נעשה שיטתו ומנהגו, על דרך המבואר בענין תורתו אומנתו[89], שכיון שהתורה היא אומנתו הרי בכל דבר שעוסק ניכר שאומנתו היא התורה, וכן כאן שבכל דבר שעוסק ניכר שהנהגתו היא באופן של שטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת.

וזהו כללות תוכן ענין פרק ה' דהמשך ההילולא, דנוסף על המבואר לפני זה אודות ענין שטות דקדושה שעל ידו מבטלים ומבררים ענין השטות דלעומת זה שלמטה מטעם ודעת, הנה מביא מנגלה דתורה שישנו ענין של שטות דקדושה, ומביא בזה פרטי הענינים שבזה כנ"ל, שעל ידי זה מברר ומנצחים את פרטי הענינים שבשטות דלעומת זה. וכמבואר גם בספר המצות להצמח צדק במצות וידוי ותשובה[90], שצריך להיות אמירת אשמנו בגדנו בכל אותיות הא"ב כדי לבטל יניקת החיצונים וגם כדי להמשיך האור מחדש. ועד שע"י עבודה זו ממשיכים עמוד האור המפסיק בינו לכל העולם, היינו למעלה מכל סדר ההשתלשלות. וזה נעשה הכנה קרובה לימות המשיח, כמבואר בסיום ההמשך[91] שבשעת המלחמה המלך מבזבז עד שרואים בגלוי בעיני בשר את האוצר שלמעלה, דאור אין סוף למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, וכל זה נמשך למטה מעשרה טפחים, עד שיהיה עוד פעם עיקר שכינה בתחתונים, על ידי מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות[92], וביתר שאת וביתר עוז וכפליים לתושיה[93], כפי שנפעל ע"י עבודת התשובה[94], דמשיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא[95], וישראל עושין תשובה ומיד הן נגאלין[96], בקרוב ממש.